

<<< מצוה להעביר הלאה אם ע"י אימייל ואם ע"י הדפסה, להגדיל תורה ולהאדירה.

מאור אהרן

פרשיות וילך, האזינו, וזאת הברכה

פרשת וילך

נתבאר הכא שכאן משה רבינו כבר גמר לכתוב את כל התורה כולה, ויל"ה מדכתיב בוזאת הברכה ל"ד ה' וימת שם משה עבד ה' בארץ מואב על פי ה' ופרש"י וז"ל וימת שם משה אפשר משה מת וכתב וימת שם משה אלא עד כאן כתב משה מכאן ואילך כתב יהושע רבי מאיר אומר אפשר ספר התורה חסר כלום והוא אומר לקח את ספר התורה הזה אלא הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע עכ"ל, ואי כתב כולה מבראשית עד לעיני כל ישראל וכן"ל, א"כ צ"ב טובא מה נחלקו והא משה כבר כתב את כל התורה כולה. (ויתכן להקשות בהפוך נמי, והיינו, היאך פרש"י הכי שגמר לכתוב את כל התורה כולה, והיינו גם עד לעיני כל בני ישראל וכמ"ש בשפ"ח, והא איכא לחד מ"ד שיהושע גמר לכתוב התורה ולא משה, וצ"ב). ועמש"כ להלן כ"ב. וע"ע מש"כ לעיל כ"ט ג'.

ל"א כ"ב. ויכתוב משה את השירה הזאת ביום ההוא וילמדה את בני ישראל. ולהלן כ"ד כתיב, ויהי ככלות משה לכתוב את דברי התורה הזאת על ספר עד תמם, ויל"ה דהכא משמע דרק עתה גמר משה לכתוב את כל התורה מבראשית עד לעיני כל ישראל, ואילו לעיל ט' כתיב, ויכתב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי הנשאים את ארון ברית ה' ואל כל זקני בני ישראל, ופרש"י וז"ל ויכתב משה וגו' ויתנה כשנגמרה כולה נתנה לבני שבטו עכ"ל ומשמע דאז כבר גמר לכתוב את כל התורה, והיינו מבראשית עד לעיני כל ישראל וכמ"ש בשפ"ח שם, ולולי דברי השפ"ח שם אולי ה' אפ"ל דאז גמר לכתוב עד השירה ונתנה לבני שבטו ולכל זקני ישראל (אך לש' רש"י שם כן משמע כהשפ"ח מדכ' רש"י כשנגמרה "כולה") ואחר שנצטוו לכתוב את השירה עד לעיני כל ישראל לקח מהם, וכתב, והחזירה להם. אך שלדברינו אין מובן למה נתנה לבני שבטו כל זמן שלא גמר לכתוב התורה עד לעיני כל ישראל, ולמה הוצרך ליתנה להם וליקח ולהחזיר, דהיה לו להשאירה אצלו עד שיגמור לעיני כל ישראל.

ל"א ז'. ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק ואמץ כי אתה תבוא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותם לתת להם ואתה תנחילנה אותם. פרש"י וז"ל כי אתה תבוא את העם הזה ארי את תעול עם עמא הדין משה א"ל ליהושע זקנים שבדור יהיו עמך הכל לפי דעתן ועצתן אבל הקב"ה אמר ליהושע כי אתה תביא את בני ישראל אל הארץ אשר נשבעתי להם (להלן כ"ג) תביא על כרחם הכל תלוי בכך טול מקל והך על קדקדן דבר אחד לדור ולא שני דברים לדור עכ"ל, וכתב בשפ"ח אות ד' וז"ל, דקשה לרש"י דלקמן כי אתה תביא וגו' א"כ סתרי קראי אהדי ואין לומר כי אתה תבוא פירושו כמו כי אתה תביא זה אינו שהרי אונקלוס תרגם על כי אתה תבוא וגו' ארי את תיעול "עם" עמא הדין ושם תרגם "ית" ומתרץ דהכי פירושו משה אמר לו עכ"ל, ולולי פרש"י אולי היה אפשר לומר עוד, דמשה רבינו רצה לרמז ליהושע שהוא כן יכנס עמהם לא"י ולכן אמר כי אתה תבוא את העם הזה והיינו שאתה תנהיג אותם ותביאם לא"י יחד עמך וכמו שתרגם אונקלוס "עם" וכדלעיל, ואילו היה משה אומר ליהושע כי אתה תביא לא היה זה הדבר נרמז, משום דאף משה רבינו הביאם לא"י והיינו בזה שהנהיגם מ' שנה במדבר כדי להגיע אל התכלית שיכנסו לא"י, ואף על משה היה שייך בכהאי גוונא הלשון תביא, אבל השתא דא"ל משה ליהושע כי אתה תבוא נרמז בזה שפיר דאף יהושע יכנס עמהם לא"י, דלא רצה משה שיחשוב יהושע שאם יהי' להם למנהיג סוף דבר שגם הוא לא יכנס לא"י וע"כ רמז לו משה כן, וכמו שפירש"י לעיל ואתחנן ג' כ"ז יעו"ש, וק"ל. ועיין עוד בזה בחיזוקוני באוה"ח הק' ובכלי יקר, יעו"ש.

ל"א ט'. ויכתב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי הנשאים את ארון ברית ה' ואל כל זקני ישראל. פרש"י וז"ל ויכתוב משה וגו' ויתנה כשנגמרה כולה נתנה לבני שבטו עכ"ל, והנה

ושו"ר דכ"ה ברמב"ן ז"ל אף דהוסיף ליתן טעם למה נתן ולקח והחזיר הס"ת וכדקשינו, והיינו דכשכתב עד השירה היה סבור משה שנגמרה כל התורה ולכן נתנה כבר לבני שבטו, אלא שעדיין לא אמר להם היכן להניח הס"ת, ובינתיים נצטוו לכתוב גם את השירה, וכשגמר לכתוב את השירה אז אמר להם להניח הס"ת בארון מן הצד, יעו"ש היטב.

והנה יתכן דמש"כ רש"י לעיל ט' כשנגמרה כולה נתנה לבני שבטו, אין כונת רש"י לומר דעתה גמר לכתוב התורה כולה עד לעיני כל ישראל, וכן משמע ל' רש"י דכתב "כשנגמרה" ודוק, וא"כ קושיא מעיקרא ליתא, אמנם מדברי הרמב"ן מבו' שלא כדברינו וכן"ל. ועמש"כ לעיל ט' ולעיל כ"ט ג'.

ל"א כ"ג. ויצו את יהושע בן נון ויאמר חזק ואמץ כי אתה תביא את בני ישראל אל הארץ אשר נשבעתי לכם ואנכי אהיה עמך. פרש"י וז"ל ויצו את יהושע בן נון מוסב למעלה כלפי שכינה כמו שמפורש אל הארץ אשר נשבעתי להם עכ"ל, ועיין שפ"ח דפסוק זה קאי אדלעיל פסוק ט"ז ויאמר ה' אל משה הנך שכב עם אבתיך, ואחר שסיים השי"ת דבריו עם משה, צוה השי"ת את יהושע חזק ואמץ וגו', וזהו דכתיב כאן אשר "נשבעתי" ולא אשר "נשבע" כי זה דברי השי"ת ולא דברי משה עכ"ל השפ"ח יעו"ש, וכ"כ החיזקוני, ובאמת כ"כ רש"י גופיה בסנהדרין ח' א' יעו"ש. והנה לכאול באמת יל"ה אמאי פסו' זה נאמר כאן ולא נאמר למעלה במקומו והיינו בסמוך לפסו' ט"ז הנ"ל. וצ"ב. (עיין לעיל ואתחנן ג' כ"ח).

ל"א כ"ט. כי ידעתי אחר מותי כי השחת תשחתון וסרתם מן הדרך אשר צויתי אתכם וקראת

אתכם הרעה באחרית הימים כי תעשו את הרע בעיני ה' להכעיסו במעשה ידיכם. יל"ה דלכאורה משה רבינו היה צ"ל הכי, כי ידעתי כי אחר מותי השחת תשחתון, וי"ל דלא אמר כן כדי שלא יטעו לומר שמיתתו היא סיבת השחתתם, ולכן אמר כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחתון, שסיבת השחתתם היא מצדכם ולא מסיבת פטירתו, וק"ל. ואולי י"ל עוד דבאמת ה' כונתו לומר דאף שימות מ"מ ידע כל אשר יעשו ולכן אמר להם כי ידעתי אחרי מותי. ועיין אבן עזרא.

כתב החזקוני וז"ל, אחרי מותי מופלג שהרי כל ימי יהושע והזקנים שהאריכו ימיו אחרי עבדו הם את הקב"ה עכ"ל, והיינו דהלשון אחרי מותי מוקשה שהרי לא חטאו מיד אחרי פטירת משה רבינו ע"ה אלא שנים הרבה אחרי כן, ולכן כ' החזקוני דאחרי מותי מופלג הוא. אמנם יעוין בבעה"ט דכתב וז"ל ואף כי אחרי מותי, כ"י שנים אחרי מותי, יהושע פרנס את ישראל כ"ח שנים וב' שנים האריכו הזקנים עכ"ל והיינו דמשה עצמו כבר רמז בדבריו דלא יהא זה אחר פטירתו ממש אלא ל' שנים אחר פטירתו.

והנה כתב מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בקונטרס למכסה עתיק, ביהושע, (בסוף ס' טעמא דקרא) וז"ל אשר האריכו ימים ב' שנים אחר יהושע (בעה"ט ס"פ וילך) ונפטרו בח' בשבט (סוף מגילת תענית) וי"א י"ז שנה (סה"י) עכ"ל, ויתכן דהחזקוני למד כהדעה דהזקנים האריכו ימים י"ז שנה אחר יהושע ולכן כתב דאחרי מותי מופלג הוא כ"ח שנה של יהושע ועוד י"ז של הזקנים.

פרשת האזינו

אבל יש לי ערבים טובים בניכם אם מקימים אתם אני מקימת בבניכם ואם לאו אני גוזלה מהן שנאמר ותשכח תורת אלקיך אשכח בניך גם אני אותה שעה קבלו ונתנו בניהם עריבים שנאמר בני בכרי ישראל כו' ע"כ, והנה לכאורה כיון שאמר השי"ת לישראל כי שמים וארץ אינם יכולים להיות עריבים כי הן מתבטלים וכן"ל במדרש, א"כ ה"נ גבי השירה לא היו יכולים להיות עדים, ואיך קאמר משה שיהיו עדים מצד שהם קיימים לעולם, והרי אינם קיימים לעולם רק מתבטלים, וביותר זה ק' כי מתן תורה הרי קדם לשירה כאן וא"כ כבר ידעו ממאמר השי"ת דבר זה ששמים וארץ מתבטלים ולא יכולים להיות עריבים

ל"ב א'. **האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי.** פרש"י וז"ל האזינו השמים שאני מתרה בהם בישראל ותהיו עדים בדבר שכך אמרתי להם שאתם תהיו עדים כו' ולמה העיד בהם שמים וארץ אמר משה אני בשר ודם למחר אני מת אם יאמרו ישראל לא קבלנו עלינו הברית מי בא ומכחישם לפיכך העיד בהם שמים וארץ עדים שהם קיימים לעולם כו' עכ"ל, ארז"ל (מדרש משלי) ד"א בני אם עברת לרעך אלו ישראל בשעה שעמדו על הר סיני אמר להם הקב"ה אם אני נותן לכם תורתי מקיימין אתם אותה אמרו לו הן אמר להם ערבים אני מבקש מכם אמרו לו שמים וארץ אמר להם 'דבר שמתבטל הוא' שנאמר השמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה

וכמו שלא יכולים להיות עריבים לכאן לא היו יכולים להיות עדים.

ויעויין בספרינו תשובות הגר"ח ח"א (למרון הגר"ח קניבסקי שליט"א, שער תשובות הש"ס, תשובה כ"ד) ששאלנו כך, ברכות ל"ח א'. כשם ששמים וארץ בטלים כך כו'. צ"ב מדפרש"י ר"פ האזינו לפיכך העיד בהם שמים וארץ עדים שהם קיימים לעולם. ומרן הגר"ח שליט"א ענה, בששת אלפים דעלמא. ע"כ. (וע"ע בפירוש מהר"י קרא בישעיה פ"ד פ"ו יעו"ש).

ל"ב ט'. כי חלק ה' עמו יעקב חלק נחלתו. פרש"י וז"ל כי חלק ה' עמו למה כל זאת לפי שהיה חלקו כבוש ביניהם ועתיד לצאת ומי הוא חלקו עמו ומי הוא עמו, יעקב חבל נחלתו והוא השלישי באבות המשולש בשלש זכויות זכות אבי אביו וזכות אביו וזכותו הרי ג' כחבל הזה שהוא עשוי כג' גדילים והוא ובניו היו לו לנחלה ולא ישמעאל בן אברהם ולא עשיו בנו של יצחק עכ"ל, ולעיל ז' כתיב, זכר ימות עולם בינו שנות דור ודור שאל אביך ויגדך וזקניך ויאמרו לך ופרש"י וז"ל שאל אביך אלו הנביאים שנקראים אבות כמו שנאמר באליהו אבי אבי רכב ישראל עכ"ל, והנה איתא בחז"ל (כעת איני זוכר היכן מקומו) דיוסף הצדיק נביא היה, ולפי"ז לכאורה קצת יש להעיר דא"כ היה יוסף צריך להיות ההמשך של האבות עכ"פ בבחינה הזאת שכבר יש ליעקב זכות יותר ממשולש בג' זכויות.

ל"ב י'. ימצאהו בארץ מדבר ובתהו ילל ישמן יסבבנהו יבוננהו יצרנהו כאישון עינו. פרש"י וז"ל יצרנהו מנחש שרף ועקרב ומן האומות עכ"ל, והיינו כל זמן היות בני"י במדבר שהוא מקום נחשים כו', וכדכתיב לעיל (עקב ח' ט"ו) המוליכך במדבר הגדל והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים המוציא לך מים מצור החלמיש.

ומש"כ רש"י ומן האומות, צ"ל דהיינו מלהיות מנוצחין במלחמות כמו סיחון ועוג, אבל אין הכונה מחטא שהרי מצינו בפ' בלק שהחטיאו את בני"י בפעור. וכבר ארז"ל בכ"מ הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים.

ל"ב י"ג. ירכבהו על במתי ארץ ויאכל תנובת שדי וינקו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור. פרש"י וז"ל ויאכל תנובת שדי אלו פירות ארץ ישראל שקלים לנוב ולהתבשל מכל פירות הארצות עכ"ל, עמש"כ לעיל בשלח י"ג י"ז להקשות בד"ה והנה יל"ה דכיון כו', ולמה דפרש"י הכא אולי י"ל שהספיק לגדול שוב כיון שקלים לנוב ולהתבשל.

ל"ב י"ה. צור ילדך תשי ותשכח אל

מחללך. פרש"י וז"ל תשי תשכח ורבותינו דרשו כשבא להיטיב לכם אתם מכעיסין לפניו ומתישים כוחו מלהטיב לכם עכ"ל, ויש להעיר דא"כ נמצא כפילות לשון, ועוד דלמה כאן נ' תשי וכאן נ' תשכח מאחר דתרוייהו פירושם תשכח, ושו"נ בד' זקנים מבעלי התוס' דכתבו וז"ל ותשכח אל מחוללך כפול הענין עכ"ל, וכ"כ בפ' הרא"ש ותשכח אל כפל מלה הוא עכ"ל. ויעויין בתרגום אונקלוס דתרגם, דחלא תקיפא דבראך אתנשתא, שבקתא פלחן אלקך דעבדך, והיינו דמאי דכתיב תשי תרגם אתנשתא והיינו שכחת, ומ"ד תשכח תרגם שבקתא והיינו עזבת. אמנם יעויין בתרגום יונתן ב"ע דתרגם בתרוייהו ל' שכחה, דתרגם אתנשתון ואנשיתון.

ואולי משום זה דרשו רז"ל כשבא להיטיב לכם כו' אתם מתישים כחו כו' כדפרש"י וכן"ל, והיינו דאל"כ למה נכפל וגם למה כאן נ' תשי וכאן נ' תשכח וכן"ל, וע"כ דרשו רז"ל דתשי היינו מתישים. ועיין עוד אוה"ח הק'.

ל"ב כ"ה. מחויך תשכל חרב ובחדרים

אימה גם בחור גם בתולה יונק עם איש שיבה. פרש"י וז"ל ומחדרים אימה על מה שעשו בחדרי חדרים שנאמר אשר זקני בית ישראל עושים בחשך איש בחדרי משכיתו עכ"ל, אולי זהו עם איש שיבה וכדכתיב שם אשר זקני בית ישראל וגו'. (ואולי אינו, כי זקן הוא בן ס' ואיש שיבה הוא בן ע' כדתנן בספ"ה דאבות יעו"ש).

ל"ב ל"ה. לי נקם ושלם לעת תמוט רגלם

כי קרוב יום אידם וחש עתדת למו. פרש"י וז"ל לי נקם ושלם עמי נכון ומזומן פורענות נקם וישלם להם כמעשיהם הנקם ישלם להם גמולם כו' ואימתי אשלם להם, לעת תמוט רגלם כשתתום זכות אבותם שהן סמוכים עליו עכ"ל, כתב הטור (או"ח הלכות תפלה סימן קי"ד) וז"ל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו, תקנו להזכיר חסדי אבות אצל הגאולה לומר שאף אם תמה זכות אבות גאולתו לעולם קיימת שהרי הבטיח בה בשמו הגדול וכאשר שמו קיים לעולם ולעולמי עולמים כך גאולתו לעולם קיימת והכי פירושו זוכר חסד אבות 'לבניהם' לגאלם ואף אם תמה זכות אבות מביא גואל 'לבני בניהם' למען שמו שהוא קיים לעולם, עכ"ל, ונמצינו דנהי דלענין פורענות אם תמה זכות אבות יש חלילה פורענות, מ"מ עדיין לענין גאולה אף אם תמה זכות אבות אפ"ה גואל. ובאמת הכי משמע מדברי רש"י להלן דכתב

וז"ל וחש כמו ימהר יחישה, עד כאן העיד עליהם משה דברי תוכחה להיות השירה הזאת לעד כשתבא עליהם הפורענות ידעו שאני הודעתים מראש, מכאן ואילך העיד עליהם דברי תנחומין שיבואו עליהם ככלות הפורענות ככל אשר אמר למעלה (ל' א') והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה וגו' הברכה והקללה וגו' ושב ה' אליך את שבותך וגו' עכ"ל, ומבואר דאף שתמה זכות אבות וכן"ל שעי"ז בא עליהם הפורענות מ"מ גואלם כדכתיב ושב ה' את שבותך, וק"ל.

(ויש להעיר דהטור לא גרס למען שמו 'באהבה' דלכא' פירושו שאף שגואל 'למען שמו' כי תמה זכות אבות אפ"ה עושה כן 'באהבה' אלינו, ודו"ק. וצ"ב בטעמיה דגירסת הטור ועמש"כ בזה בקו' עבודת אהרן על תפלה).

ל"ב מ"ד. ויבא משה וידבר את כל דברי

השירה הזאת באזני העם והושע בן נון. פרש"י וז"ל, הוא והושע בן נון שבת של דיוזגי היתה ניטלה רשות מזה וניתנה לזה העמיד לו משה מתורגמן ליהושע שיהא דורש בחייו כדי שלא יאמרו ישראל בחיי רבך לא היה לך להרים ראש ולמה קוראהו כאן הושע לומר שלא זוהר דעתו עליו שאע"פ שניתנה לו גדולה השפיך עצמו כאשר מתחילתו עכ"ל.

ואולי י"ל עוד דה"פ, דהנה כתיב לעיל וילך ל"א י"ד ויאמר ה' אל משה הן קרבו ימיך למות קרא את יהושע והתיצבו באהל מועד ואצונו וילך משה ויהושע ויתיצבו באהל מועד, ולהלן שם י"ט כתיב, ועתה 'כתבו' לכם את השירה הזאת וגו', ומבואר דגם יהושע נצטוו לומר לבנ"י כמו משה, ולכן כתיב הוא והושע בן נון.

אמנם לכאורה יש לדחות דברינו מכמה מקומות, דכתיב שם י"ט 'ולמדה' את בני ישראל 'שימה' בפיהם וגו' ל' יחיד, ולהלן שם כ"ב ויכתב משה וגו' וילמדה את בני ישראל, ושם כ"ד ויהי ככלות משה לכתב וגו', ושם ל' וידבר משה וגו' כולהו בל' יחיד ומבואר דרק משה נצטוו למסור השירה לבנ"י ולא גם יהושע, וא"כ שוב אין לומר מה שכתבנו בתחילה דמאי דכתיב הוא יהושע בן נון היינו כי גם יהושע נצטוו בזה. (ובאמת לכאורה הוי סתירה במשמעות המקראות וצ"ב).

ואולי יש לקיים דברינו כך, דבאמת יהושע לא נצטוו לומר לבנ"י רק נצטוו לשמוע עם משה מטעם שהולך להנהיג את ישראל, וכך גם קצת משמע מדכתיב הכי, ויבא משה וידבר את כל דברי השירה הזאת באזני העם הוא והושע בן נון, דלכא' הכי היה צריך לומר, ויבואו משה ויהושע וידברו את כל דברי השירה הזאת באזני העם ותו לא, אלא מוכח דרק משה דיבר לעם

כי רק משה נצטוו לומר השירה לעם, ומה שכתוב הוא והושע בן נון אי"ז אלא מצד שגם הוא שמע זאת מהשי"ת מטעם שהולך להנהיג את ישראל וכן"ל.

ואם כנים דברינו, אולי י"ל דזהו מה דכתיב לעיל שם כ"ג ויצו את יהושע בן נון ויאמר חזק ואמץ כי אתה תביא את בני ישראל אל הארץ אשר נשבעתי להם ואנכי אהיה עמך, דלכא' קשה למה פסו' זה לא נאמר במקומו והיינו אחר פסו' ט"ז שם וכדהקשינו לעיל ל"א כ"ג שם, ולהנ"ל דגם משה וגם יהושע נצטוו לשמוע השירה מהשי"ת נחא דאחר שסיים הכתוב ענינו עם משה כדכתיב שם כ"ב ויכתב משה את השירה וגו' המשיך ביהושע ויצו את יהושע וגו', ועדיין צ"ב.

ושב נמצא כדברינו בתחילה, בחזקוני דכתב וז"ל, הוא והושע בן נון שהרי לשניהם ציוה הקב"ה כדכתיב קרא את יהושע וגו', (ל"א י"ד) כתיב ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל (שם י"ט), עכ"ל, וכ"ה בפירוש הרא"ש יעו"ש.

ל"ב מ"ח. וידבר ה' אל משה בעצם היום

הזה לאמר. פרש"י וז"ל וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה בשלשה מקומות נאמר בעצם היום הזה נאמר בנח כו', במצרים נאמר (שמות י"ב נ"א) בעצם היום הזה הוציא ה' לפי שהיו מצריים אומרים בכך וכך אם אנו מרגישים בהם אין אנו מניחין אותם לצאת ולא עוד כו' אמר הקב"ה הריני מוציאן בחצי היום וכל מי שיש בו כח למחות יבא וימחה, אף כאן במיתתו של משה נאמר בעצם היום הזה לפי שהיו ישראל אומרים בכך וכך אם אנו מרגישים בו אין אנו מניחין אותו אדם שהוציאנו ממצרים כו' ונתן לנו את התורה אין אנו מניחין אותו אמר הקב"ה הריני מכניסו בחצי היום כו', עכ"ל. הנה מש"כ רש"י לפי שהיו המצרים אומרים כו', היינו דוקא כל זמן השיעבוד שהרי ברגע שהגיע הגאולה מיד רצו שבנ"י יצאו ממצרים (כמב' בפ' בשלח ובברכות ט' א' יעו"ש), ומש"כ רש"י אמר הקב"ה הריני מוציאן בחצי היום קצת מוקשה דהא יצאו מיד בבוקר (וכנ"ל שם). ואולי הכונה מהבוקר עד אמצע היום. ומש"כ רש"י לפי שהיו ישראל אומרים כו' אין אנו מניחין אותו צ"ב דהא מיתה בידי שמים היא ולא בידי אדם ומה שייך לומר אין אנו מניחין אותו, וי"א שהכוונה לתפלה וי"א שלא היו מניחין לעלות להר. וכן מש"כ רש"י אמר הקב"ה הריני מכניסו בחצי היום נמי מקשה דהא משה רבינו ע"ה נפטר בבין השמשות כמ"ש הב"ח או"ח סימן רצ"ב. ואולי נכנס למערה בחצי היום ונפטר אח"כ בבין השמשות. (והנה לדברי הב"ח הנ"ל קצת מובן

מה דתנן בפ"ה דאבות דקבורתו של משה נברא בין השמשות, ודוק).

ל"ב נ'. ומת בהר אשר אתה עולה שמה והאסף אל עמך כאשר מת אהרן אחיך בהר ההר ויאסף אל עמיו. פרש"י וז"ל כאשר מת אהרן אחיך באותה מיתה שראית וחמדת אותה שהפשיט משה את אהרן בגד ראשון והלבישו לאלעזר כו' וראה בנו

בכבודו אמר לו משה אהרן אחי עלה למטה ועלה כו' והלך לו אמר משה אשרי מי שמת במיתה זו, עכ"ל. מש"כ רש"י באותה מיתה שראית כו' וראה בנו בכבודו כו' כן פרש"י (חוקת כ' כ"ה) וז"ל קח את אהרן בדברי נוחמים אמור לו 'אשריך שתראה כתרך נתון לבנך', מה שאין אני זכאי לכך, עכ"ל. ומש"כ רש"י שהפשיט כו', עי' רמב"ן בפ' חוקת שם, ועמש"כ בזה במאור אהרן שם.

פרשת וזאת הברכה

ל"ג א'. וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלקים את בני ישראל לפני מותו. פרש"י וז"ל וזאת הברכה לפני מותו סמוך למיתתו שאם לא עכשיו אימתי עכ"ל, יל"ה מה הוצרך רש"י להוסיף התיבות 'שאם לא עכשיו אימתי', ואולי י"ל דהנה תנן (אבות פ"א מי"ד) ואם לא עכשיו אימתי ופירש הרע"ב שם וז"ל ואם לא עכשיו בעולם הזה אימתי כי אחר המות אי אפשר לזכות עוד כו' עכ"ל, ולפי"ז אפשר דכונת רש"י לומר דטעם הדבר שמשנה רבינו בירך את בני סמוך למיתתו היינו כדי לזכות בעוד זכויות נצח קודם פטירתו, (וכע"ז מצינו בהא דכתיב לעיל ואתחנן ד' מ"א אז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן מזרחה שמש ופרש"י וז"ל אז יבדיל נתן לב להיות חרד לדבר שיבדילם ואע"פ שאינן קולטות עד שיבדלו אותן שבארץ כנען אמר משה מצוה שאפשר לקיימה אקיימנה עכ"ל והוא ממכות י' א' יעו"ש), וזה רמז רש"י בתיבות ואם לא עכשיו אימתי וכמ"ש הרע"ב שם ואם לא עכשיו בעוה"ז אימתי כי אחר המות א"א לזכות עוד וכן פירש"י שם ואם לא עכשיו אימתי בזמן שאני חי כו' עכ"ל, והבן. ועוד י"ל דהוה קשיא לרש"י מהו לפני מותו והרי אחר שבירך את בני עדיין היה חי וכדלהלן במקראות שעלה אח"כ לראות את א"י ורק אח"כ נפטר, וע"כ פרש"י לפני מותו סמוך למיתתו, והשתא אי תיקשי למה באמת לא בירך לפני מותו ממש, ע"ז מתרץ רש"י שאם לא עכשיו אימתי כי לפני מותו ממש לא היה יכול לברך כי מיד אחר שראה את א"י נפטר כמבואר במקראות להלן וכנ"ל, והבן. ועיין שפ"ח אות א'.

ל"ג ג'. אף חבב עמים כל קדשיו בידך והם תכו לרגליך ישא מדברתיך. פרש"י וז"ל והם תכו לרגליך והם ראויים לכך שהרי תוכו עצמן לתוך תחתית ההר לרגלך בסיני תכו לשון פעלו התווכחו [ס"א התוכו] לתוך מרגלותיך עכ"ל, ולכאורה צ"ב ממה דכתיב (יתרו י"ט י"ז) ויוצא משה את העם

לקראת האלקים מן המחנה ויתיצבו בתחתית ההר ופרש"י וז"ל ויתיצבו בתחתית ההר כו' ומדרשו (שבת פ"ח א') שנתלש ההר ממקומו ונכפה עליהם כגיגית עכ"ל, וצ"ב. ואף אי נימא דרש"י הכא פירש לפי פשוטו דהתם עדיין צ"ב איך יתפרש לפי מדרשו דהתם.

ל"ג ח'. וללוי אמר תומיך ואוריך לאיש חסידיך אשר ניסיתו במסה תריבהו על מי מריבה. פרש"י וז"ל וללוי אמר ועל לוי אמר עכ"ל, אולי כונת רש"י, שהרי לוי עצמו כבר לא היה חי אז (אף שהאריך ימים מכל אחיו השבטים כדא' בחז"ל) וא"כ מהו וללוי אמר דמשמע שאמר ללוי עצמו, וע"כ פרש"י דהכונה ועל לוי אמר, ובנחלת יעקב כתב דרש"י קיצר הכא בלשונו וסמך עמש"כ כמה פעמים וכגון בפ' ויצא כ' וז"ל וכן כל לי ולך ולו ולהם הסמוכים אצל דיבור משמשי לשון על עכ"ל רש"י שם, ועיין עוד שפ"ח כאן אות ג'. ויש מי שמפרש דכונת רש"י, דלא נפרש שמשנה דיבר זאת רק לשבט לוי, אלא דיבר זאת לכל ישראל. ובאמת קצת יש לדקדק בלישנא דקרא, דלכאורה כיון שלא דיבר משה על לוי עצמו היה לו לומר בהדיא ועל לוי אמר, דלכא' עי"ז עדיפא מראובן ויהודה שדיבר עליהם עצמם כדפרש"י לעיל ז' ואעפ"כ לא שם ולראובן אמר וליהודה אמר. וקצת צ"ב.

ל"ג י"ב. לבנימן אמר ידיד ה' ישכון לבטח עליו חפף כל היום ובין כתפיו שכן. פרש"י וז"ל לבנימין אמר לפי שברכת לוי בעבודת הקרבנות ושל בנימין בבנין בית המקדש בחלקו סמכן זה לזה וסמך יוסף אחריו שאף הוא משכן שילה היה בניו בחלקו שנאמר וימאס באהל יוסף וגו' ולפי שבית עולמים חביב משילה לכך הקדים בנימין ליוסף עכ"ל, הנה יל"ה דהרי בית המקדש היה גם בחלקו של יהודה כדאמר' זבחים נ"ג ב' וא"כ לכא' אחר לוי היה צריך

לסמוך את יהודה ורק אח"כ את בנימין שהיה קטן בשנים מיהודה, ועוד יל"ה אמאי הקדים ברכת יהודה לברכת לוי לעיל ז', וי"ל דהנה פרש"י לעיל ז' וז"ל ועזר מצריו תהיה כו' ד"א שמע ה' קול יהודה כאן רמז ברכה לשמעון מתוך ברכותיו של יהודה כו' עכ"ל יעו"ש, ולפי"ז י"ל דלכן הקדים את יהודה ללוי והיינו כי שמעון קדם ללוי (או שרצה לסמוך כאן את שמעון ולוי כיעקב שסמכן בברכותיו בפ' ויחי), ומעתה אתי שפיר נמי למה לא נסמך יהודה אחר לוי. וק"ל. ואין ליישב דהא עיקר ביהמ"ק היה בחלקו של בנימין ולכן סמך את בנימין ללוי ולא את יהודה, והיינו דהא גופא קשיא למה הקדים את יהודה ללוי וכך בתרא וכו"ל.

כתב החזקוני וז"ל, שכן. כלומר בין גבוליו של הקב"ה שכן בנימין בנחלתו סמוכה אצל בית המקדש, ולפי שכל השבטים היו שותפים במכירתו של יוסף ובנימין לא היה שותף עמהם וכל השבטים נולדו חוצה לארץ ובנימין נולד בארץ ישראל זכה הוא להיות השכינה שורה בחלקו עכ"ל, והוא מהספרי כאן, ולכא"ב דא"כ איך ביהמ"ק היה גם בחלקו של יהודה כדאי' זבחים נ"ג ב' וכו"ל, והרי עיקר המכירה הי' על ידו וכדפרש"י (וישב ל"ח א') וז"ל ויהי בעת ההוא למה נסמכה פרשה זו לכאן והפסיק בפרשתו של יוסף ללמד שהורידוהו אחיו מגדולתו כשראו בצרת אביהם 'אמרו אתה אמרת למכרו' אילו אמרת להשיבו היינו שומעים לך עכ"ל (ועיינ' פ' ויחי מ"ט ה' רש"י ד"ה שמעון ולוי אחים יעו"ש), וצ"ב. ואולי י"ל דהרי מה שאמר יהודה למכרו היינו כדי להצילו ממיתה ולכן נהי שעל פיו של יהודה מכרוהו מ"מ אי"ז נחשב שעיקר המכירה הי' על ידו, ומה שאחיו הורידוהו מגדולתו הי' זה מטעם אחר והיינו דאילו ה' אומר להשיבו היו שומעים לו וכו"ל.

ל"ג י"ח. ולזבולן אמר שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך. פרש"י וז"ל שמח זבולון בצאתך הצלח בצאתך לסחורה, ויששכר הצלח בשיבת אהליך לתורה, כו' עכ"ל, והנה לכאורה צ"ב איך תיבת שמח שהוא לשון שמחה מתפרש הצלח שהוא לשון הצלחה, ואולי הכונה שתשמח מאחר שיהיה לך ההצלחה הן לזבולון בפרקמטיא והן ליששכר בתורה, ואולי י"ל עוד שנתכוין משה רבינו לרמוז שההצלחה הן בפרקמטיא הנעשית לשם שמים והן בתורה"ק תלויה בשמחה של מצוה, שאם תעשה התורה והמצוה בשמחה של מצוה אז תצליח וכדתנן בפ"ו דאבות התורה נקנית במ"ח קנינים כו' בשמחה (ועמש"כ לעיל כי תבוא כ"ח מ"ז ממרן הגר"ח"ק שליט"א), ואולי י"ל עוד דר"ל דבשלמא ישכר שעוסקים בתורה נחא כי פקודי ה' ישרים משמחים

לב (תהלים י"ט) אבל זבולון שעוסקין בפרקמטיא איך יבואו לידי שמחה, וע"כ אמר ששמח זבולון בצאתך והיינו ע"י שתצליח והיינו כי כיון דשתצליח בפרקמטיא ממילא ישכר ילמדו יותר ויותר ועל כן תשמח, ובזה נחא ומדוקדק מה דאמר הכתוב תיבת ושמח רק אצל זבולון ולא גם אצל ישכר, והבן.

ל"ג כ"א. וירא ראשית לו כי שם חלקת מחקק ספון ויתא ראשי עם צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל. פרש"י וז"ל ספון אתה חלקה ספונה וטמונה מכל בריה שנאמר ולא ידע איש את קבורתו עכ"ל, וכע"ז פרש"י לעיל י"ט וז"ל ושפוני לשון כסוי כמו שנאמר ויספן את הבית וספון כארז ותרגומו כו' עכ"ל יעו"ש.

ל"ג כ"ד. ולאשר אמר ברוך מבנים אשר יהא רצוי אחיו וטבל בשמן רגלו. פרש"י וז"ל ברוך מבנים אשר ראיתי בספרי אין לך בכל השבטים שנתברך בבנים כאשר, ואיני יודע כיצד עכ"ל, ואולי כונת רש"י כך, דהא לאשר היו רק ארבעה בנים כדכתיב (ויגש מ"ו י"ז) ובני אשר ימנה וישוה וישוה ובריעה וגו', והרי מצינו שלאחיו היו יותר בנים וכגון בנימין שהיו לו עשרה בנים וכדכתיב שם ובני בנימין בלע ובכר ואשבל גרא ונעמן אחי וראש מפים וחפים וארד (ועל' בתנחומא שכולם נקראו ע"ש יוסף יעו"ש), אמנם לשון רש"י משמע יותר דלא קאי על אשר עצמו ועל אחיו השבטים עצמם אלא דקאי על יוצאי חלציהם בכללות.

ושוב נמצא בד' זקנים מבעלי התוס' ובפ' הרא"ש בשם הרב רבי אליהו כהן זצ"ל דכונת הספרי למנין שבפ' פנחס ששם שבט אשר היה המנין הגדול ביותר מכל השבטים כולם יעו"ש.

ואולי מש"כ רש"י ואיני יודע כיצד, משום דלא הוה נחא ליה לומר דכונת משה בברכתו הי' רק גבי המנין דפנחס, דמסתימת לשון הספרי אין לך בכל השבטים שנתברך בבנים כאשר משמע דקאי על כל המנינים ולכן כתב רש"י ואיני יודע כיצד.

ל"ד א'. ויעל משה מערבת מואב אל הר נבו ראש הפסגה אשר על פני ירחו ויראהו ה' את כל הארץ את הגלעד עד דן. פרש"י וז"ל מערבת מואב אל הר נבו כמה מעלות היו ופסען משה בפסיעה אחת עכ"ל, והוא מסוטה י"ג ב', והתם איתא שתיים עשרה מעלות היו שם כו', והנה לכאורה קצת צ"ב דהא משה רבינו היה גובהו י' אמות וא"כ מאי הרבותא שעלה י"ב מעלות יחד.

ושו"ר בבאר בשדה דכתב שאין הכונה לי"ב מדרגות
אלא הכונה לי"ב הרים יעו"ש נפלאות. וע"ע מפרשי
רש"י בזה.

הנה לכאול קצת יל"ה דכיון דהקב"ה הראהו למשה
רבנו ע"ה הכל בדרך ניסית א"כ למה הוצרך לעלות
אל הר נבו כדי לראות, ואולי י"ל שהקב"ה הראהו

במציאות בכל מקום ומקום את המציאות ממש כפי
שתהיה, ועוד י"ל שהוא להפחית גודל הנס כמה
שאפשר וכדמצינו כן בכמה מקומות. (ועמש"כ בזה
לעיל בשלח י"ד ל'). ועיין עוד על מקרא דידן בספרנו
תשובות הגר"ח ח"א שער תשובות התורה תשובות
ס"ו ס"ז ודוק.

ברוך רחמנא דסייען

בברכה מרובה,
אהרן בהגאון הגדול רבי יעקב הלוי גרנדש שליט"א